

№ 6.

Rok 1909 (Sierpień).

PRACA

Dodatek poświęcony artykułom w sprawach administracyjnych, ekonomicznych, prawnych i społecznych, oraz materiałom spraw tych dotyczącym.

TREŚĆ: Stan obecny towarzystw drobnego kredytu w gubernii warszawskiej, przez d-ra Wiktoryna Kosmowskiego.

STAN OBECNY TOWARZYSTW DROBNEGO KREDYTU w gubernii warszawskiej.

W ciągu ostatnich lat kilkunastu ujawnił się u nas nader pożyteczny ruch społeczny w kierunku zakładania instytucyj współdzielczych drobnego kredytu. W całym kraju powstały i powstają ciągle liczne instytucje, zakładane na podstawie prawa r. 1895 o drobnym kredycie, określającego ich organizację, typy i zakres działania. Wobec poważnego ich wpływu na podniesienie ekonomiczne ludności pracującej naszego kraju, interesującemi być mogą, nie tylko dla działaczy społecznych, ale i dla szerszego ogółu, bliższe informacye i uwagi o rozwoju, sposobie działania i rezultatach, do jakich w krótkim tym okresie doszły u nas kooperatywy drobno-kredytowe.

W roku zeszłym, na 1-ym zjeździe przedstawiciele towarzystw drobnego kredytu w Płocku, L. Dzierżanowski, w sumiennym referacie pomieszczonym w pamiętniku tego zjazdu, przedstawił rozwój i stan obecny kooperatyw drobno-kredytowych w okręgu płockim. Na 2-im zjeździe, jaki się odbył w lipcu roku bieżące-

go we Włocławku, starałem się dać treściwy obraz działalności towarzystw drobno-kredytowych, pracujących w gubernii warszawskiej. Przytoczone tam dane i szczegóły, oparte na sprawozdaniach urzędowych, ale w ramach nieco rozszerzonych, złożyły się na treść niniejszego artykułu.

*

*

*

Celem łatwiejszego orientowania się w terenie działalności, przytoczyć musimy na wstępie ogólne dane statystyczne i geograficzne odnoszące się do gubernii warszawskiej. Otóż jest ona jednostką administracyjną, obejmującą 14,790 wiorst kwadratowych powierzchni, podzielonej na 14 powiatów. 1 stycznia r. 1908 ludność gubernii wynosiła 2,402,388 głów, łącznie z Warszawą, która liczyła przeszło 764,000 mieszkańców. Gęstość zaludnienia wynosi 111.8 głów na wiorstę kwadr. Gubernia posiada 22 miasta, z których 14 powiatowych i 8 zwykłych, a ludność miejska ma 887,945 głów. Oprócz tego osad miejskich, czyli miasteczek jest 45, zaś gmin wiejskich gubernia liczy 179.

W pracy niniejszej rozpatrujemy działalność tylko kooperatyw drobno-kredytowych. Nie uwzględniamy więc towarzystw także współdzielczych, ale operujących wielkim kredytem, jak towarzystwa wzajemnego kredytu, kasy przemysłowców i t. p. Nie bierzemy również pod uwagę rozmaitych kas i spółek, o celach kulturalnych, filantropijnych lub ubezpieczeniowych, jak spółki rolne, zawodowe, kasy pogrzebowe, posagowe i t. p., które nie są oparte na czystych zasadach kooperacji kredytowej.

Podobnie, jak w całym kraju, spotykamy w gubernii warszawskiej dwa typy kooperatyw drobnego kredytu, to jest: 1) towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe i 2) t. zw. towarzystwa kredytowe. W gubernii płockiej pod względem ilościowym przeważają drugie, w gubernii zaś warszawskiej pierwsze, zbliżone do typu kas Szultze z Delitsch. Nie posiadają także charakteru współdzielczości kasy gminne, założone u nas przed laty czterdziestu głównie w celach politycznych. W gubernii warszawskiej jest ich 189, ale właściwych kas gminnych 165, wiejskich, czyli sielskich 6 i miasteczkowych (posadskich) 18.

*

*

*

Na pytanie, jaka jest obecnie ilość towarzystw współdziel-
czych drobno-kredytowych w gubernii warszawskiej i kiedy one
powstały, odpowiada poniższa tablica. Nadmieniamy wszakże, iż
wiadomości przez nas posiadane co do liczby tych towarzystw
sięgają do 1 listopada r. 1908.

Najstarszem towarzystwem tego typu jest 1-sze towarzystwo
grójeckie.

A. Towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe.

W r. 1873 powstało 1, mianowicie	1) pierwsze grójeckie.
" 1898 " 1, "	2) pierwsze warszawskie.
" 1899 " 2, "	3) włocławskie.
	4) pierwsze łowickie.
" 1900 " 4, "	5) przedeckie (pow. włocławski).
	6) mszczonowskie (pow. błoński).
	7) pierwsze skierniewickie.
	8) pierwsze wyszkowskie (pow. pultuski).
" 1901 " 7, "	9) warsz. rzemieślników i drobnych kupców.
	10) nieszawskie.
	11) pierwsze sochaczewskie.
	12) pierwsze grodziskie.
	13) Jabłonna.
	14) Nowo-Mińsk.
	15) 1-sze radzymińskie.
" 1902 " 6, "	16) drugie warszawskie.
	17) trzecie warszawskie.
	18) kowalskie (pow. włocławski).
	19) gostyńskie.
	20) gombińskie (pow. gostyński).
	21) 1-sze nasielskie (pow. pultuski).
" 1903 " 5, "	22) sosnowo-wołomińskie.
	23) pragskie.
	24) 1-sze kutnowskie.
	25) błońskie.
	26) Nowy-Dwór:
" 1904 " 3, "	27) pragsko-warszawskie.
	28) włocławskie rzemieślnicze i dr. kupców.
	29) Kaluszyn (pow. n.-miński).
" 1906 " 1, "	30) warszawskie przemysłowców.
" 1907 " 6, "	31) warszawskie robotników.
	32) warszawska kasa pożyczkowo-oszczędnościowa.
	33) Aleksandrowo (pow. nieszawski).
	34) drugie grójeckie.
	35) 1-sze pultuskie.

- 36) 2-ie wyszkowskie (pow. pułtuski).
 W r. 1908 powstało 27, mianowicie 37) czwarte warszawskie.
 38) piąte warszawskie.
 39) mokotowskie.
 40) „Pomoc wspólna“ (Warszawa).
 41) warsz. kasa pożyczek i oszczędności.
 42) żychlińskie (pow. kutnowski).
 43) drugie sochaczewskie.
 44) płońskie.
 45) drugie nasielskie.
 46) serockie (pow. pułtuski).
 47) „Jedność“ (wieś Jakubów, pow. n.-miń.).
 48) Kullewo (wieś, pow. n.-miński).
 49) drugie pułtuskie.
 50) drugie skierniewickie.
 51) Brześć Kujawski.
 52) „Achiezer“ (Nowo-Mińsk).
 53) drugie łowickie.
 54) wolskie (Warszawa).
 55) powązkowskie (Warszawa).
 56) drugie radzymińskie.
 57) drugie grodziskie.
 58) drugie kutnowskie.
 59) Góra Kalwarya.
 60) trzecie grodziskie.
 61) Pruszków.
 62) żyrdowskie.
 63) falenickie (st. drogi żelaz.).

B. Towarzystwa kredytowe.

- W r. 1899 powstało 1, mianowicie 1) płońskie.
 „ 1907 „ 1, „ 2) radziejowskie (pow. mieszawski).
 „ 1908 „ 2, „ 3) Czerwińsk (pow. płoński).
 4) „Sumopomoc“ (Warszawa).

Nadmienić należy, że z pomiędzy towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, jedno, to jest sosnowo-wołomińskie (22) uległo likwidacji, ostatnie zaś 10 zostały zatwierdzone przez władzę w r. 1908, lecz rozpoczęły swą czynność dopiero później. Ogółem więc w końcu r. 1908 było czynnych i zarejestrowanych w gubernii warszawskiej 66 towarzystw współdzielczych drobno-kredytowych.

*

*

*

Badając na mapie poszczególnych powiatów rozmieszczenie powyżej wyliczonych kooperatyw, przekonamy się, iż siedliska ich rozrzucone są na terytorium gubernii warszawskiej nader nierównomiernie. W niektórych miastach lub miasteczkach skupia się kilka towarzystw, w innych zaś nie ma ich wcale, nie mówiąc już o wsiach, w których w całej gubernii funkcjonuje tylko 7 kooperatyw, a mianowicie: 1) w Jabłonie (pow. warszawski), 2) w Jakubowie i 3) Kuflewie (pow. nowomiński), 4) w Aleksandrowie (pow. nieszawski), 5) w Pruszkowie i 6) w Falenicy (pow. warszawski), wreszcie 7) zlikwidowane w Wołominie (pow. radzymiński).

I tak: Warszawa posiada 17 kooperatyw (razem z Pragą i przedmieściami); Grodzisk 3; miasta zaś i osady: Płońsk, Pułtusk, Nasielsk, Wyszków, Radzymin, Nowo-Mińsk, Sochaczew, Grójec, Kutno, Łowicz, Skierniewice i Włocławek po 2; reszta po 1. Natomiast nie posiadają żadnej kooperatywy kredytowej dwa miasta, to jest Zakroczym (w pow. płońskim) i Warka (w pow. grójeckim) i 34 osady miejskie, mianowicie:

1)	w pow. warszawskim	1	osada miejska	(Okuniew).
2)	"	radzymińskim	2	" " (Jadów, Kamieńczyk).
3)	"	płońskim	2	" " (Nowe-Miasto, Modlin).
4)	"	nowomińskim	6	" " (Stanisławów, Karczew, Kolbiel, Ceglów, Siennica i Latowicz).
5)	"	sochaczewskim	1	" " (Bów).
6)	"	błońskim	2	" " (Nadarzyn, Wiskitki).
7)	"	grójeckim	6	" " (Tarczyn, Czersk, Błędów, Goszczyn, Mogielnica, Przybyszew).
8)	"	gostyńskim	2	" " (Osmolin, Kiernozia).
9)	"	kutnowskim	2	" " (Dąbrowica, Krośniewice).
10)	"	łowickim	3	" " (Sobota, Bielawy, Bolimów).
11)	"	włocławskim	3	" " (Lubraniec, Chodecz, Lubień).
12)	"	mieszawskim	4	" " (Służewo, Cieclocinek, Piotrkowo, Osięciny).

*

*

*

Z braku sprawozdań z działalności towarzystw, założonych w roku 1908 i bieżącym, ograniczyć się musimy do podania danych cyfrowych do 1 stycznia r. 1908, a więc odnoszących się do 36 towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych i 2 towarzystw kredytowych, które powstały wcześniej.

Ogólna ilość członków, w stosunku do ilości ich w roku poprzednim, znacznie wzrosła. I tak, w towarzystwach pożyczkowo-oszczędnościowych gubernii warszawskiej na początku r. 1907 ilość członków wynosiła 22,148. W ciągu roku przybyło nowych — 6983, ubyło zaś z powodu śmierci — 88, na własne żądanie—2897, wykreślono z powodu niepłacenia pożyczek—589 i z innych powodów—2. Na początek więc roku 1908 pozostało członków 25,555. W towarzystwach kredytowych ilość ogólna członków wynosiła 1806. Razem ilość członków kooperatyw drobno-kredytowych w gub. warszawskiej wynosi 27,361.

W instytucjach poszczególnych ilość członków wynosi:

W 5 poniżej 100, a mianowicie	1) sosnowo-wołomińskie	37
	2) aleksandrowskie	40
	3) pułtuskie	52
	4) radziejowskie	75 (kr.)
	5) nieszawskie	84
W 7 od 100 do 200	6) wyszkowskie drugie	104
"	7) gostyńskie	153
	8) wyszkowskie pierwsze	161
	9) nowodorskie	173
	10) nowomińskie	182
	11) jabłońskie	196
	12) przedeckie	198
W 9 od 200 do 300	13) gombińskie	200
"	14) warszawskie przemysłowców	212
	15) nasielskie	236
	16) kowelskie	241
	17) radzymińskie	260
	18) kutnowskie (chrz.)	286
	19) błońskie	287
	20) kałuszyńskie	288
	21) grójeckie drugie	289
W 2 od 300 do 400	22) sochaczewskie	332
"	23) grodzkie	384
W 6 od 400 do 500	24) warsz. kasa pożycz.-oszczędn.	446
"	25) pragsko-warszawskie	449
	26) pierwsze grójeckie	468
	27) mszczonowskie	469
	28) łowickie	472
	29) warszaw. robotników	485
W 2 od 500 do 1000	30) włocławskie rzemieślników	532
"	31) skierniewickie	963
W 5 od 1000 do 3000	32) włocławskie	1280
"	33) pragskie	1346

	34) płońskie	1731 (kr.)
	35) drugie warszawskie	2315
	36) trzecie warszawskie	2810
W 2 wyżej 3000, a mianowicie	37) warsz. rzemieśl. i dr. kupców.	3325
	38) pierwsze warszawskie	5790
	Ogółem	27361

W stosunku do całej ludności gubernii warszawskiej, wypada średnio 1 członek na 88 mieszkańców.

Dane, powyżej przytoczone, wykazują, iż jeszcze rozległe tereny pozostają dla pracy kooperatystów, oraz iż cyfry przeciętne są u nas, w porównaniu z cyframi kooperatyw niemieckich, jeszcze nader niskie.

*

*

*

Z kolei rozważymy działalność powyższych stowarzyszeń w ich, że tak powiem, dynamicie. Najlepszym tu sprawdzianem będzie przegląd ich bilansów. Pod tym względem wiadomości nasze sięgają do 1 stycznia r. 1908. Wprawdzie po tej dacie, to jest w roku zeszłym i bieżącym przybyła, jak to widzieliśmy wyżej, znaczna ilość nowych towarzystw, ale przy układaniu niniejszej pracy, sprawozdań z ich działalności mieć jeszcze nie mogliśmy. Zresztą uwzględnienie ich, jako instytucyj zbyt młodych, nie wiele by wpłynęło na zmianę ogólnego obrazu i nie zmodyfikowałyby wniosków co do obecnego stanu kooperatywy drobno-kredytowej w okręgu warszawskim.

Gdybyśmy wszystkie towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe w gubernii warszawskiej połączyli w jedną całość, w jeden związek, wówczas bilans ich na początku roku 1908 przedstawiłby się w sposób następujący:

Bilans w dniu 1 stycznia r. 1908.

A. *Passywy.*

1) Kapitał zakładowy (w rublach)	1,243,714.58	czyli 25.4%
2) „ zapasowy	188,510.89	„ 3.8%
3) Fundusze specjalne.	56,094.80	„ 1.1%
4) Wkłady	3,124,219.93	„ 63.6%
5) Długi	87,995.00	„ 1.7%
6) Pośrednictwo	891	„ 0.01%

7) Sumy przechodnie	152,214.90	czyli 3.19 ⁰ / ₀
8) Procenty i zyski.	62,774.95	„ 1.2 ⁰ / ₀
Ogółem	4,916,416.65	czyli 100 ⁰ / ₀

B. Aktywy.

1) Sumy lokowane w bankach.	749,729.77	czyli 15.29 ⁰ / ₀
2) Papiery procentowe.	168,262.89	„ 3,4 ⁰ / ₀
3) Pożyczki, udzielone członkom	3,868,707.17	„ 78,8 ⁰ / ₀
4) Sumy przechodnie	31,967.06	„ 0.6 ⁰ / ₀
5) Majątek nieruchomy i ruchomy	29,923.24	„ 0.6 ⁰ / ₀
6) Straty.	3,014.05	„ 0.06 ⁰ / ₀
7) Gotowizna	64,812.47	„ 1.34 ⁰ / ₀
Ogółem	4,916,416.65	czyli 100 ⁰ / ₀

Bilans ten jest sumą bilansów wszystkich 36-iu towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, operujących w dniu 1 stycznia r. 1908 w gubernii warszawskiej i ułożonych według jednego szematu. Bilanse dwóch towarzystw kredytowych nie mieszczą się w powyższej tabelce.

Największe pozycje w bilansie, przekraczające sumy milionowe, to jest kapitał zakładowy, wkłady i pożyczki, udzielane członkom, odpowiadają głównym operacjom, dla których tworzone są kooperatywy drobno-kredytowe, czyli odpowiadają czynnościom przyjmowania udziałów od członków i oszczędności, składanych na lokację i wreszcie udzielania taniego kredytu. Operacje pośrednictwa wyrażają się liczbą minimalnie znikomą.

Zanim przejdziemy do szczegółowego przeglądu pojedynczych pozycji, pozwolimy sobie na pewne charakterystyczne zestawienia.

Wiadomo, że w towarzystwach pożyczkowo-oszczędnościowych *kapitał zakładowy* tworzy się z udziałów członków. Wysockość udziału wynosi rub. 5 do 100 najwyżej. W czterech towarzystwach, mianowicie w Jabłonie, Łowiczu, Skierniewicach i Sochaczewie, do kapitału tego zaliczają się tak zw. kapitały własne, które powstały z ofiar, jako też z przelewów czystych zysków i innych źródeł. Ogólna suma kapitału zakładowego w gubernii warszawskiej, jak to widzieliśmy wyżej, wynosi rb. 1,243,714 k. 58, w czem kapitałów własnych jest 18,653 rubli 20 kop. Wobec 25,555 członków wypada, że średni udział na jednego członka stanowi rub. 48 kop. 66.

Z porównania wysokości kapitału zakładowego towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych w gub. warszawskiej, z takim samym kapitałem towarzystw kredytowych i istniejących od lat czterdziestu kas gminnych, otrzymano, co następuje:

Kapitał zakładowy w 2 tow. kredytow.	wynosi rb.	8,775 k.	—
" " " 36 tow. pożycz.-oszczęd.	" "	1,243,714	" 58
" " " 189 kasach gminnych	" "	1,635,498	" 32½

Wkłady, czyli oszczędności, składane w towarzystwach pożyczkowo-oszczędnościowych, dosięgły w dn. 1 stycznia r. 1908 sumy rb. 3,124,219 kop. 93. Ponieważ sumę tę złożyło 9,623 osób, więc średnio na jeden wkład wypada rb. 324 kop. 66. Z pomiędzy tych wkładów część największą, gdyż 2,176,743 rub., złożono na termin roczny; bezterminowych czyli z natychmiastowem wypowiedzeniem było tylko rb. 709,451 (u 3,273 osób), to jest zaledwie trzecia część ogólnej ilości wkładów. Fakt ten jest dla wielu towarzystw nader korzystny, a nadto dowodzi zaufania, jakim się one cieszą wśród ludności składającej zaoszczędzone zasoby.

Stosunek oszczędności składanych w towarzystwach drobnego kredytu, a kasach gminnych, przedstawia się jak następuje:

W 2 towarzystwach kredytowych	złożono rub.	102,976 kop.	15
" 36 " pożycz.-oszczęd.	" "	3,124,219	" 95
" 189 kasach gminnych	" "	2,451,997	" 97

Saldo *pożyczek*, udzielonych członkom towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, wynosiło w d. 1 stycznia r. 1908 sumę rb. 3,868,707 kop. 17. Korzystało z pożyczek 23,237 członków, średnia więc pożyczka na 1 członka wynosi rb. 166 kop. 48. Nadmienić trzeba, że w sumie udzielonych pożyczek wydano:

1) pod osobistą odpowiedzialnością	88,684 rb.	86 kop.
2) za poręczeniem lub pod zastaw rzeczowy, pozostawiony w rękach dłużnika	3,698,833	" 31 "
3) pod zastaw papierów procentowych	32,770	" — "
4) pod zabezpieczenie hipoteczne	48,419	" — "

Na termin—do jednego roku—udzielono rb. 3,824,758 kop. 17, zaś na termin od 1 do 5 lat tylko rb. 43,949. Z ogólnej ilości pożyczek przedłużono pierwotny termin spłaty dla sumy rb. 992,042 kop. 25.

W dwóch towarzystwach kredytowych *saldo* pożyczek na pierwszy stycznia r. 1908 wynosiło rb. 80,271 (w radziejowskiem rb. 4,500 i w płońskim rb. 75,771); przy ogólnej ilości 1,806 członków, średnia pożyczka wynosi więc rb. 44 kop. 44.

Sumy wydanych pożyczek w pojedynczych towarzystwach są rozmaite, zależnie od ilości członków i rozporządzalnego kapitału obrotowego, na który składają się przedewszystkiem udziały, a następnie wkłady. Wyobrażenie pod tym względem może nam dać tablica następująca:

1)	w towarzystwie wołomińskim	pozostało pożyczek	342	rb.
2)	" pułuskim	" "	1,280	"
3)	" aleksandrowskim	" "	2,212	"
4)	" drugim grójeckim.	" "	6,035	"
5)	" niezawskim	" "	7,384	"
6)	" drugim wyszkowskim	" "	9,613	"
7)	" kutnowskim	" "	14,155	"
8)	" warszawskim robotników	" "	16,430	"
9)	" przedeckim.	" "	17,265	"
10)	" gombińskim	" "	23,657	"
11)	" kowalskim	" "	24,551	"
12)	" gostyńskim.	" "	24,617	"
13)	" jabłońskim	" "	25,005	"
14)	" radzymińskim	" "	27,354	"
15)	" nowodworskim	" "	29,106	"
16)	" nasielskim	" "	30,543	"
17)	" nowomińskim	" "	34,950	"
18)	" mszconowskim	" "	36,233	"
19)	" wrocławskim dr. kupców	" "	36,277	"
20)	" grodziskim	" "	40,981	"
21)	" błońskim.	" "	41,573	"
22)	" kałuszyńskim	" "	45,494	"
23)	" warszawskim przemysł.	" "	46,674	"
24)	" sochaczewskim	" "	60,401	"
25)	" pragsko-warszawskim	" "	74,072	"
26)	" łowickim	" "	76,143	"
27)	" wyszkowskim	" "	78,391	"
28)	" wrocławskim	" "	92,205	"
29)	" warsz. kasie pożycz.-oszczęd.	" "	108,463	"
30)	" grójeckim	" "	112,417	"
31)	" skierniewickim	" "	133,423	"
32)	" warsz. rzemieśl. i dr. kupc.	" "	222,282	"
33)	" pragskim	" "	249,284	"
34)	" trzecim warszawskim	" "	331,198	"
35)	" drugim warszawskim	" "	592,446	"
36)	" pierwszym warszawskim	" "	1,196,230	"

*

*

*

Ktokolwiek zajmował się zbieraniem danych statystycznych lub przeglądem sprawozdań finansowych, albo budżetów wielkich instytucyj, ten wie, że liczby mają swoją specjalną wymowę. Szczególnie sumy siedmiocyfrowe imponują wyobraźni czytelnika. Gdy czytamy, na przykład, sprawozdanie Banku Poznańskiego, w którym przy kilkamilionowym kapitale zakładowym widzimy obrót, dochodzący do sumy blisko pół miliarda marek, nabieramy od razu pojęcia o ogromie działalności i rozmiarach tranzakcyj, dokonywanych przez instytucję wspomnianą. Gdy jednak idzie o ocenę bliższą solidności i właściwości pracy danej instytucyi, to nieraz większe znaczenie mają liczby względne, malujące stosunki w sposób porównawczy. Liczby takie nabierają właściwej barwy, dającej lepsze wyobrażenie o istotnym stanie instytucyi.

Z tego powodu, przy dalszem przeglądzie głównych pozycji, zebranych szczegółowo ze sprawozdań poszczególnych towarzystw, a złączonych razem w podanym wyżej bilansie — nie będziemy nużyć czytelnika przytaczaniem różnych wielkich i małych liczb bezwzględnych, a przedstawimy mu specjalnie opracowaną tablicę, w której wskazane są wszystkie kapitały główne w stosunku procentowym do kapitału zakładowego.

TABLICA I.

№	NAZWA TOWARZYSTWA	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
		Kapitał zakładowy	Wkłady	Kapitał zapaso- wy	Pożyczki	Długi	Kapitał wolny w instytu- cjach kredy- towych (w rublach)
1	Warszawa I-sze	1	2.9	0.33	3.2	—	354,282
2	Warszawa II-gie	1	2.9	0.08	3.3	—	128,677
3	Warszawa III-cie	1	2.1	0.02	3	—	28,050
4	Warsz. rzemieśl. i dr. kupców	1	1.8	0.10	2.4	0.26	63,943
5	Pragskie	1	2.7	0.06	3.4	—	18,497
6	Pragsko-warszawskie	1	2.6	0.05	3.3	—	6,256
7	Warszaw. przemysł.	1	3.4	—	4.1	—	2,566
8	Warsz. kasa pożycz.-oszczędn.	1	5.6	—	4.7	—	44,000
9	Warszaw. robotników.	1	5.8	—	4	—	16,982
10	Nowy-Dwór.	1	2	0.05	3.6	0.39	60
11	Jabłonna	1	3.3	0.04	3.7	—	4,864
12	Mszczonów	1	1.8	0.04	2.7	—	—
13	Grodzisk	1	1.5	0.02	2.5	—	—
14	Blonie	1	2.4	0.03	3.4	—	61
15	Włocławek	1	2.6	0.14	2.3	—	59,334
16	Włocławskie rzemieśl.	1	0.9	0.03	2.7	0.60	400
17	Kowal	1	2.6	0.05	4	—	—
18	Przedecz	1	4.8	0.10	2.9	—	—
19	Grójec I-sze	1	3	0.37	2.6	1.10	1,755
20	Grójec II-gie	1	1.5	—	2.6	—	100

№	NAZWA TOWARZYSTWA	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
		Kapitał zakładowy	Wkłady	Kapitał zapasowy	Pożyczki	Długi	Kapitał wolny w instytu- cyach kredy- towych (w rublach)
21	Nowo-Mińsk	1	2.1	0.09	3	—	936
22	Kałużyn	1	2.9	0.03	3.8	—	366
23	Pułtusk	1	0.9	—	1.9	—	—
24	Nasielsk	1	2.4	0.05	3.9	—	1,523
25	Wyszków I-sze	1	3.7	0.04	4.8	—	—
26	Wyszków II-gie	1	3.5	—	4.4	—	—
27	Radzymin	1	2.6	0.10	3.6	—	1,410
28	Wolomin	1	—	—	0.5	—	38
29	Lowicz	1	1.6	0.05	2.1	—	16,957
30	Skiermiewice	1	1.2	0.02	2.6	—	68
31	Sochaczew	1	2	0.01	3	—	—
32	Gostynin	1	2.6	0.07	3.7	—	—
33	Gombin	1	2.5	0.06	3.4	—	—
34	Kutno	1	2	0.10	3	—	1,802
35	Nieszawa	1	2.5	0.08	3.5	—	795
36	Aleksandrowo	1	0.2	—	1.2	0.04	1

W tablicy powyższej, w pierwszym szeregu, kapitał zakładowy, złożony z udziałów członkowskich i kapitałów własnych, oznaczony jest, jako jedność.

W drugim szeregu wskazano, ile razy wkłady przewyższają kapitał zakładowy poszczególnych towarzystw. Z tego zestawienia przekonywamy się, iż w jednym towarzystwie wkładów wcale niema. W 3 towarzystwach wkłady wynoszą od 0 — 1 raza kapitał zakładowy; w 6 towarz. wynoszą 1 — 2 razy; w 18 tow. (najliczniejsze wypadki) stanowią 2—3 razy; w 5 tow. od 3 — 4; w 1 od 4 — 5 i w 2 dochodzą od 5 — 6 razy. Ogólna zaś suma wkładów we wszystkich towarzystwach pożyczkowo-oszczędnościowych (3,124,219.93) przewyższa ogólną sumę kapitału zakładowego tychże towarzystw (1,243,714.58) — 2.5 razy. Nadmienić tu wypada, że według wymagań ustawy tych towarzystw, suma wkładów może najwyżej wynosić 10 razy sumę kapitału zakładowego, a według dawniejszych przepisów nawet tylko 5 razy.

Trzeci szereg wykazuje stosunek kapitału zapasowego do kapitału zakładowego. Otóż widzimy, że w 8 towarzystwach nie złożono jeszcze wcale kapitału zapasowego. W 15 towarzystwach wysokość zapasu stanowi od 0—5% kapitału zakładowego; w 10 tow. od 5—10%; w 1 od 10 — 15%, wreszcie w 2-ech doszedł już od 30 — 40%. Razem we wszystkich towarzystwach, biorąc je zbiorowo, stosunek ten stanowi średnio 14%. Należy tu zwrócić uwagę, że kapitał zapasowy powstaje z corocznego potrącania

10% z zysków, powiększa się więc corocznie. Według przepisów ustawy, kapitał ten musi być trzymany w papierach procentowych, przez rząd gwarantowanych, w Banku Państwa, o ile nie przekroczy 10-ej części kapitału zakładowego, wówczas bowiem przewyżka pozostaje w obrotach danego towarzystwa. Tym sposobem pozycja druga w aktywach ogólnego bilansu towarzystw pożyczkowo-oszczędnościowych, figurująca, jako papiery procentowe, a wynosząca 168,262 rub. 89 kop. (nominalnej zaś wartości rub. 182,647), w głównej części zabezpiecza wspomniany kapitał zapasowy. Dodać musimy, że oprócz kapitału zapasowego, niektóre przezorne towarzystwa odkładają jeszcze fundusze specjalne, wykazane w ogólnym bilansie w pozycji 3-ej passywów, wsumie rub. 56,094 kop. 80. Fundusze te służą w danym razie na pokrycie pożyczek beznadziejnych, a także celem wydawania zasiłków instytucjom, kupna nieruchomości na własny użytek, na amortyzację majątku ruchomego, na stypendya, na pokrycie różnicy kursu papierów procentowych i t. p.

W czwartym szeregu poprzedniej tablicy oznaczony jest stosunek w poszczególnych towarzystwach pożyczek do kapitału zakładowego. Z zestawienia tego widzimy, że w 1-em towarzystwie pożyczki wynoszą od 0—1 raza kapitał zakładowy; w 2-ich przewyższają go 1—2 razy; w 10 tow. 2—3 razy; w 17 tow. 3—4 razy i wreszcie w 6 tow. 4—5 razy. Według ustawy tych towarzystw pożyczki mogą najwyżej stanowić sześciokrotny kapitał zakładowy. Ogólna suma pożyczek w tych towarzystwach jest średnio 3.1 raza wyższa od ich kapitału zakładowego. W szeregu piątym wykazano 7 towarzystw, które dla zwiększenia swych środków obrotowych uciekły się do zaciągnięcia długów. Suma ogólna tych zobowiązań wynosi rb. 87,995 kop. 60, co stanowi 6% ogólnego kapitału zakładowego. Największa część tej sumy zaczerpnięta została w różnych instytucjach kredytowych prywatnych, jako też od osób prywatnych, drobna suma przypada na Bank Państwa.

Wreszcie w szóstym szeregu podane są w liczbach bezwzględnych sumy wolne, jakie towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe posiadały na początku r. 1908 w różnych bankach i instytucjach kredytowych. Sumy te wynoszą rb. 749,729 kop. 77, co stanowi 60% ogólnego kapitału zakładowego.

*

*

*

Zastanówmy się teraz z kolei, jakie rezultaty finansowe otrzymały ze swych operacyj towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe za rok 1908, jako też jakie korzyści mieli ich członkowie i uczestnicy, wreszcie, co kosztowała administracja tych współdzielczych instytucyj? Odpowiedź na to pytanie znajdziemy w następującej tablicy:

TABLICA II.

№	NAZWA TOWARZYSTWA	I. Zyski w rublach	II. Straty w rublach	III. Dywidenda od udziału %	IV. V.		VI. Koszty administracji w sto- sunku do bilansu %
					Procenty Pobierane od pożycz.	Procenty Placone od wkład.	
1	Warszawa I-sze	12,848	—	1	8—10	3—5	3.4
2	Warszawa II-gie	11,438	—	4	10	4—6	3.3
3	Warszawa III-cie	2,478	—	2	9	4—6	3.4
4	Warsz. rzemieśl. i drob. kupc.	7,723	—	4	10	4—6	3
5	Pragskie	740	—	—	10	3—6	5
6	Pragsko-warszawskie	—	—	—	10	4—6	4.8
7	Warszaw. przemysł	—	1,339	—	10	4—6	6.6
8	Warszaw. kasa pożycz.-oszcz.	—	1,588	—	10	4—7	3.1
9	Warszaw. robotników	282	—	4	8	4—5	0.7
10	Nowy-Dwór	1,234	—	6	9	6	1.9
11	Jablonna	397	—	4	8—8½	3—6	2.1
12	Mszczonów	1,130	—	6	8	4—6	1.8
13	Grodzisk	973	—	5	8—9	3—5	3
14	Błonie	1,094	—	6	9	4—6	2.6
15	Włocławek	1,973	—	4	9	4—5	3
16	Włocławskie rzemieślników	739	—	4	9	4—6	6
17	Kowal	945	—	6	8	4—6	1.3
18	Przedecz	554	—	6	8	6	1.4
19	Grójec I-sze	2,797	—	6	7½	4—5	2.4
20	Grójec II-gie	376	—	—	10	4—6	5.5
21	Nowo-Mińsk	1,258	—	7	8	4—5	1.7
22	Kałużyn	632	—	8	8	4—6	3.4
23	Pultusk	69	—	—	7	5	5.6
24	Nasielsk	720	—	7	8	4—5	1.8
25	Wyszków I-sze	1,336	—	7	7—8	6	0.6
26	Wyszków II-gie	261	—	6	9	5—7	1.5
27	Radzymin	1,187	—	4	8	4—5	0.19
28	Wołomin	—	86	—	6	—	0.15
29	Łowicz	2,946	—	7	8	4—5	1.8
30	Skierniewice	2,928	—	6	7	5	1.6
31	Sochaczew	1,580	—	8	8	5—6	1.2
32	Gostynin	814	—	6	8	6	1
33	Gombin	908	—	6	7	5—6	1.6
34	Kutno	142	—	3	8	4—6	3
35	Nieszawa	239	—	6	8	4—6	1
36	Aleksandrowo	20	—	—	8	6	5.6

Rozpatrując szczegóły, w powyższej tablicy zebrane, widzimy, że w jednym tylko towarzystwie nie było ani zysków, ani

strat; tylko w 3 towarzystwach okazały się straty w ogólnej sumie rub. 3,014 kop. 05; natomiast w 32 towarzystwach okazał się zysk, wynoszący razem rb. 62,774 kop. 95. Z liczb tych wypada, że zyski w odniesieniu do ogólnego kapitału zakładowego stanowią 5°/_o, straty zaś około 0.24^o/_o.

Odpowiednio do tych rezultatów swej pracy, 8 towarzystw nie udzieliło uczestnikom żadnej dywidendy, 1 dało 1°/_o, 1 zaś 2°/_o i 1 wypłaciło 3°/_o; 7 towarzystw otrzymało 4°/_o, 1 towarz. 5°/_o, 11 tow. 6°/_o, 4 tow. 7°/_o i wreszcie 2 tow. 8°/_o od udziału. Średnio więc na dywidendę wypada 4.13^o/_o.

Procenty, pobierane od udzielanych pożyczek, wahają się w granicach od 6—10°/_o. I tak: 1 towarzystwo udzielało pożyczki na 6°/_o, 3 tow. na 7°/_o, 2 na 7 — 8°/_o, 14 na 8°/_o, 2 na 8 — 9°/_o, 1 na 8 — 10°/_o, 6 na 9°/_o i 7 na 10°/_o.

Procenty, płacone od wkładów, wynosiły powszechnie 4—6 od sta, zależnie od długości terminu, na jaki zostają oddawane. Za natychmiastowem wypowiedzeniem płacono zwykle 4—3°/_o, na termin roczny 6°/_o, a nawet 7°/_o, zależnie od potrzeb danego towarzystwa i stanu rynku pieniężnego w danej chwili.

Wreszcie wielką różnicę spotykamy w wysokości kosztów administracji, to jest kosztów personelu z wyłączeniem kosztów operacyj finansowych. I tak, w stosunku do bilansu poszczególnych towarzystw, koszta administracji wynosiły: w 4 towarzystwach tylko 0—1°/_o; w 13 tow. 1—2°/_o; w 3 tow. 2—3°/_o; w 9 towarzyst. 3—4°/_o; w 1 tow. 4—5°/_o; w 4 tow. 5—6°/_o; wreszcie w 2 tow. 6°/_o i wyżej.

*

*

*

Z pracy niniejszej, mającej tylko na celu przedstawienie przedmiotowe stanu obecnego współdzielczości drobno-kredytowej w okręgu warszawskim, kompetentny czytelnik może wyprowadzić niejedną uwagę krytyczną co do rozmaitych szczegółów tej sprawy. Jednakże nie będzie zapewne zbyt optymistycznym twierdzenie, iż większość uwag zapisze się na korzyść dotychczasowej, jeszcze tak stosunkowo krótkiej, działalności naszych kooperatyw. Nie ma wątpliwości, że są tu i minusy, ale daleko więcej jest plusów, minusy zaś po większej części są nieodłączne od niedoświadczonych kroków pierwszych. Wstrzymując się od wyprowadzenia szczegółowych wniosków, ograniczymy się jedynie do uwag ogólnych.

Jakkolwiek w ciągu lat ostatnich zawiązuje się coraz więcej towarzystw drobnego kredytu, to jednakże pozostają jeszcze obszerne terytoria miejskie, miasteczka i osady, w których ruch ten jeszcze się nie obudził. Nadto większa część przeważającej u nas pod względem liczebnym ludności wiejskiej, zarobkującej i produkującej, pozbawiona jest jeszcze możliwości korzystania z taniego, choćby najdrobniejszego kredytu osobistego. Przeciwnie, z powodu nieprzychylnych poglądów władz miejscowych, znajduje ona przeszkody w tworzeniu instytucyj, które właśnie mają na celu przyuczyć ją do oszczędności i na drodze zjednoczenia współdzielczego podnieść jej siłę ekonomiczną.

Istniejące obecnie towarzystwa, na ogół biorąc, pracują racjonalnie i solidnie; zobowiązania ich są zastosowane do środków; kapitał zapasowy wzrasta, operacje dają rezultaty dodatnie, straty stosunkowo są nieznaczne. Nie ma wątpliwości, że dzisiejsze kooperatywy tego rodzaju przyczyniają się w rejonach swej działalności do obniżenia stopy procentowej; usuwają lichwę, trapiącą sfery ludności pracującej, a potrzebującej kredytu; potrafią zgromadzać drobne oszczędności i kapitały ludności miejscowej i obracać nimi na miejscu na podniesienie i spotęgowanie pracy produkcyjnej — a nadto, stają się pierwszą doskonałą szkołą społeczną samopomocy i samorządu.

D-R WIKTORYN KOSMOWSKI.

Redaktor odpowiedzialny i wydawca MAURZYCY hr. ZAMOYSKI.
